

1. **תלמוד בבלי מסכת שבת דף מג עמוד ב**
איתמר, מת המוטל בחמה, רב יהודה אמר שמואל: הופכו ממטה למטה. רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר: מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו. היכא דאיכא ככר או תינוק - כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי - דלית ליה. מר סבר: טלטול מן הצד - שמיה טלטול, ומר סבר: לא שמיה טלטול. לימא כתנאי: אין מצילין את המת מפני הדליקה. אמר רבי יהודה בן לקיש: שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה. היכי דמי? אי דאיכא ככר או תינוק - מאי טעמא דתנא קמא? אי דליכא - מאי טעמא דרבי יהודה בן לקיש? אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי: דמר סבר: טלטול מן הצד - שמיה טלטול. ומר סבר לא שמיה טלטול. - לא, דכולי עלמא - טלטול מן הצד שמיה טלטול, והיינו טעמא דרבי יהודה בן לקיש: דמתוך שאדם בהול על מתו, אי לא שרית ליה - אתי לכבויה. אמר רבי יהודה בן שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהודה בן לקיש במת
  2. **חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קמב עמוד ב**
תירצה רבינו הגדול ז"ל דהתם אפילו רב אשי מודה, דשאני הכא שהוא אוחז באיסור לטלטלו אגב הככר שהניח עליו אלא שהוא מראה עצמו כאילו כונתו לטלטל הככר אלא שעושה לו האיסור בסיס, והילכך אסור לטלטלו מפני שהוא מטלטל את האיסור ממש
  3. **תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמב עמוד ב**
רב אשי אמר: .... ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד
  4. **תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א**
ואת הכוש ואת הכרכר כו'. תנו רבנן: פגה שטמנה בתבן, וחררה שטמנה בגחלים, אם מגולה מקצתה - מותר לטלטלה. ואם לאו - אסור לטלטלה. רבי אלעזר בן תדאי אומר: תוחבין בכוש או בכרכר והן מנערות מאיליהם. אמר רב נחמן: הלכה כרבי אלעזר בן תדאי. למימרא דסבר רב נחמן טלטול מן הצד לא שמיה טלטול? והאמר רב נחמן: האי פוגלא, מלמעלה למטה - שרי, ממטה למעלה - אסיר! - הדר ביה רב נחמן מההיא
  5. **תוספות מסכת שבת דף מג עמוד ב ד"ה דל"ע הממשיך לדף מד עמוד א**
אומר ר"י דיש לחלק, דהכא עיקר הטלטול לצורך מת, ולא דמי לכל הנהו, שעושה עיקר הטלטול לצורך כר וחבית, ולא לצורך מעות ואבן. ולהכי לא מייתי הכא פלוגתא דר' אלעזר בן תדאי ורבנן
  6. **חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מג עמוד ב**
תירצו בתוספות דלא אמרו טלטול מן הצד לא שמיה טלטול אלא כשהוא צריך לטלטל מחמת דבר המותר, כפגה שטמנה בתבן וכאבן שעל פי החבית ומעות שעל הכר וכיוצא באלו, שאינו צריך לטלטל את האיסור אלא מחמת שהוא צריך לדבר המותר, והוא הדין והוא הטעם לתבן שעל גבי המטה, שהוא אינו צריך לטלטלו מחמת צרכו של תבן, אלא מחמת שהוא צריך למטה, אבל הכא שהוא צריך לטלטל את המת מחמת עצמו של מת שלא יסריח בחמה ושלא ישרף בדליקה אסור
  7. **המאור הקטן מסכת שבת דף מז עמוד ב**
הטומן לפת וצנונות תחת הגפן שאם היו מקצת עליו מגולין ניטלין בשבת, כדאיתא בפרק במה טומנין, אינן נעשין בסיס לדבר האסור, לפי שהטמנה היא צורך הלפת והצנון תשמיש להטמנה. וכן פגה שטמנה בתבן, וחררה שטמנה בגחלים, הוא הדין והוא הטעם. ואלעזר בן תדאי דשרי בכוש או בכרכר לתחוב בהן, הוא הדין בלפת וצנונות הטמונים תחת הגפן, אפילו כשאין מקצת עליו מגולין, אם יש לו כוש או כרכר שיכול לתחוב בהן, תוחבין ומנערין. וכן באבן שעל פי החבית בשוכח, שאין החבית נעשית בסיס - מטה על צדה והיא נופלת. וכן במעות שעל הכר בשוכח, כמו ששינינו בפרק נוטל, כל אלו טלטול מן הצד הן בדבר שאינו נעשה בסיס לדבר האסור. והרבה סתמות נשנו כבן תדאי להתיר טלטול מן הצד, כאותה ששינינו: "הקש שעל גבי המטה - לא ינענענו בידו, אבל מנענעו בגופו"
  8. **מורנו**
לפי בעל המאור, מותר לטלטל טלטול מן הצד. מדבריו עולה שהגדרת טלטול מן הצד היא כל טלטול שאינו נעשה בצורה ישירה, או בדרך הטלטול הרגילה. אין הבדל בין הזנת התבן על ידי הרמת הצנון, לבין נענוע הקש בגופו, שלא בדרך טלטול. כל טלטול שנעשה שלא כדרך טלטול נקרא טלטול מן הצד, ומותר. יש לציין שמהדברים עולה ההערה שהערנו לעיל. בניגוד לרוב הראשונים (תוספות רשב"א רמב"ם), בעל המאור אינו מחלק בין טלטול מן הצד לצורך דבר המותר או האסור. לשיטתו ישנה מחלוקת בין הסוגיות, ולהלכה מותר לטלטל טלטול מן הצד, בין לצורך דבר המותר או לצורך דבר האסור.
- מותר לכתחילה?**
9. **ספר הלכות מוקצה ג' הערה א'**
ועיין בספר שבות יצחק ריש פ"ב שמביא בשם הגרי"ש אלישיב שליט"א דכשם שיש איסור טלטול מן הצד כשיכול לנער ה"נ יש להסיר מבעוד יום מוקצה שמונח על דבר שידוע שיצטרך לטללו בשבת ולא יסמוך על היתר טלטול מן הצד ע"ש. ועיין בשו"ת שבט הקהתי ח"ג סימן קכג שכתב בפשטות דאין חיוב להסיר המוקצה מע"ש למנוע טלטול מן הצד בשבת
  10. **שבט הקהתי ג:קכג**

ונראה ללא אישחמיט צהפוסקים שיאמרו שיש
חיוצ מער"ש להסיר המוקצה מעל הצקים כדי שלא
יצטרך לטלטל הצקים בשבת. ואע"ג דלגבי כלי
שמלאכתו לאיסור דמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו
כתב המ"צ (ברס"י ש"ח ס"ק י"צ) דאיירי שאין לו
כלי היתר לתשמיש זה דאל"ה אין לו להשתמש בכלי
זה ועיי"ש בשעה"ל (ס"ק י"ג) שהביא לזה רא"י
משבת (קכ"ד) עיי"ש, אלמא דאפילו מוקצה דמותר
בטלטול אם אפשר למנוע מלטלטל המוקצה יש
למנוע וא"כ ה"א אפשר לו להסיר המוקצה מער"ש
מעל הצקים. [ועי' בתו"ש דאע"ג דאפשר לטלטל
בדרך היתר מותר לצורך גופו ומקומו].

אכן לא דמי דנשלמא בשבת יש לו לעשות באופן
שלא יצטרך לטלטל המוקצה אפילו בדרך היתר אבל
מער"ש י"ל דאין שום חיוצ להסיר המוקצה מעל
הצקים ואע"ג שיצטרך לטלטל בשבת ויצטרך לנערו
מ"מ י"ל דאין חיוצ צער"ש להסיר המוקצה וכן
משמע (בסו"ס ש"י) תיבה שיש בה מעות ודבר
המותר אם המעות אינם עיקר מותר לטלטלה ולא
קמחי צהפוסקים שם דלריך להסיר המוקצה מער"ש.

11. ספר אור זרוע חלק ב - הלכות שבת סימן פו

וזה שהתרנו טלטול מן הצד ה"מ בשכח כגון ששכח דבר האסור בטלטול ע"ג דבר המותר בטלטול ולמחר הוצרך לדבר המותר בטלטול
שמטלטל האיסור מן הצד אבל במניח שהניחו שם ע"מ להיות מונח ע"ג ההיתר כל היום אפי' בשבת אז אפילו מן הצד אסור לטלטלו למחר

12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיא סעיף ח;ה

טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, מותר. הלכך צנון שטמן בארץ ומקצת עליו מגולים ... נוטלו, אף על פי שבנטילתו מזיז עפר ממקומו

סעיף ה אם צריך למקום המת או לדבר שהמת מונח עליו, מותר לטלטלו מן הצד דהיינו שהופכו ממטה למטה, כיון דלצורך דבר המותר
הוא לא התירו לטלטל ע"י ככר או תינוק אלא במת בלבד, אבל לא בשאר דברים האסורים לטלטל

13. ט"ז אורח חיים סימן שח ס"ק יח

אם מעבירם על ידי דבר אחר, כגון שהוא מגרר אותם על ידי סכין מן המפה, דמותר, כיון דלא נגע בהם הוה ליה טלטול מן הצד ומותר

14. משנה ברורה סימן שח ס"ק קטו

הוא הדין אם מעבירם על ידי דבר אחר, כגון שהוא מגרר אותם על ידי סכין מן המפה, דמותר אם הוא צריך להשתמש במקום שמונח שם
העצמות והקליפין, דזה מקרי טלטול מן הצד ושרי אם הוא לצורך דבר המותר, וכדלקמן בסימן ש"א ס"ח

15. משנה ברורה סימן שט ס"ק י

כיון שיוכל באיזה עצה לתקן שלא יטלטל האבן לא הקילו בזה

16. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שח סעיף ט

אם אין הקליפות ראויות לבהמה, כגון קליפי אגוזים ושקדים וכיוצא בהן, שהן אסורות בטלטול כעצים ואבנים, אסור להעבירן מעל
השלחן, בין בידי בין בדבר אחר שבידיו, כגון לגררן בסכין וכיוצא בו. ולא התירו לטלטל על ידי דבר אחר אלא כשדבר האסור כבר הוא
מונח על דבר המותר והוא מטלטל בידי הדבר המותר והדבר האסור מיטלטל עמו מאליו, כגון שמנער בידיו את הטבלא או את המפה
שהקליפות מונחות עליה כבר והן ננערות גם כן ונפלות מעליה מאליהן .... מה שאין כן כשמגררן בסכין, אינן מיטלטלין מאליהן, אלא הוא
מטלטלן על ידי הסכין שנעשה לו כיד ארוכה

17. חזון איש אורח חיים סימן מז אות יד

מבואר בהדיא בגמרא (דף קמ"ב) דלצורך מקומו מטלטלו ועודן עליו (כפי שלמדנו מהדין של חבית שהאבן עליה, שאם זקוק למקומה –
מטלטל את החבית עם האבן, ואינו מפיל את האבן במקום שיפגע בשימוש). מיהו כל זה במטלטל דבר המותר עם האסור, אבל טלטול
הדבר האסור לחוד – אסור .... והט"ז התיר לגרר מוקצה בסכין, וחשיב לה טלטול מוקצה מן הצד לצורך מקומו. מיהו יש לומר דזה לא
מיקרי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר, דלא אמרו אלא בשכח אבן בכלי, דמטלטל הכלי עם האבן, דשם הטלטול על הכלי. אבל הכא
עיקר הטלטול בשביל המוקצה, אף שכוונתו לנקות השולחן – אסור

18. שם ס"ק כב

ונראה דהא דשרי לטלטל הכלכלה והאבן בתוכה בפירות המיטנפין הוא משום דכל הטלטול מתיחס אל הפירות המותרים ולא אל האבן
אלא היכה דאפשר לנער ואינו מנער מיחס הטלטול גם אל המוקצה

19. ספר הלכות מוקצה פרק ג הערה 2

ולאורה הפלוגתא בין החז"א והמ"ב אי סכין נחשב כטלטול מן הצד הולך לשיטתם בביאור היתר של טלטול מן
הצד דאליבא דהמ"ב דחז"ל הקילו כשאינו מטלטל המוקצה להדיא א"כ מובן דגם כשמטלטל המוקצה ע"י הסכין
נחשב זה לטלטול מן הצד כיון דאינו מטלטל המוקצה להדיא. אבל החזון איש שהבין ביאור היתר של טלטול מן
הצד דמתיחס הטלטול לדבר היתר פשוט דזהו דוקא כשהאיסור מטלטל ע"י היתר אבל באופן זה גבי סכין
שהוא מטלטל המוקצה ע"י דבר אחר אין לומר דהוי טלטול מן הצד.

20. פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן שח ס"ק יח
טלטול מן הצד לצורך גופו מותר, דכל שכן הוא, אם לצורך מקומו מותר, כל שכן לצורך גופו דקיל טפי

21. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רעו סעיף י
טלטול מן הצד שהיה על ידי דבר אחר שבידו – אין היתר אלא כשמטלטלו לצורך מקומו, אבל לא כשצריך להשתמש בגוף המוקצה

22. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שט סעיף ד
שכח אבן ע"פ חבית, או מעות על הכר, מטה חבית על צדה והאבן נופלת, ומנער הכר והמעות נופלים; ואם היתה החבית בין החביות, בענין שאינו יכול להטות אותה במקומה, יכול להגביה כמו שהיא עם האבן למקום אחר להטותה שם כדי שיפול מעליה. ואם הניחם עליה מדעתו, ע"ד שישארו שם בכניסת השבת, אסור להטות ולנער. וי"א דאפילו הניחם שם ע"ד שישארו שם בכניסת השבת כדי שיטלם בשבת, מותר להטות ולנער בשבת; ולא אסור אלא במניחם ע"ד שישארו שם כל השבת. הגה: ואז אפילו נטל האיסור משם, אסור לטלטל הכלי דמאחר שנעשה בסיס לדבר האסור למקצת השבת, אסור כל השבת כולה; וכן בכל מוקצה. וכן לקמן סימן ש"י. אם אדם הניח דבר מוקצה על של חבירו, לא אמרינן דנעשה בסיס לדבר האסור, דאין אדם אוסר של חבירו שלא מדעתו (א"ז).

23. משנה ברורה סימן שט
(יד) על צדה - ומיירי בשצריך ליקח מהיין שבתוכה וכן בכר כשצריך לשכב עליו ולכן התיירו לטלטל המוקצה באופן זה שאינו מטלטלו להדיא רק ע"י ניעור אבל אם אינו צריך להם כלל רק שחושש משום פסידת המוקצה גופא שלא יגנבום אפילו ניעור אסור כ"כ מ"א בשם רי"ו ואם מטה החבית והכר בגופו ולא בידו מותר אפילו באופן זה:

24. שער הצינן סימן שט ס"ק יז
(יז) ואין סתירה לזה מלקמן סימן ש"י סעיף ח דכתב שם המגן אברהם בשם הב"ח בסעיף קטן י"א דאי איכא הפסד במוקצה על ידי הניעור [כן איתא בב"ח שם] אין צריך לנער אלא מטלטלה להיתר עם המוקצה ביחד, וזה גרע מסתם ניעור דעלמא, וכל שכן הכא, יש לחלק, דשם עיקר הטלטול בשביל דבר ההיתר, מה שאין כן בזה, ודמי למאי דקיימא לן בעלמא בטלטול מן הצד דאינו מותר כי אם לצורך דבר ההיתר ולא בשביל דבר האסור. ואף על פי כן דין זה לא ברירא כולי האי, דאפשר בניעור קיל טפי. ומרבנו ירוחם שהביא המגן אברהם אין ראייה שהוא לא הזכיר שם ניעור, ואפשר דמיירי לענין טלטול הכר ממש עם המעות אך מלשון הגמרא דאמר שם, לא שנו אלא לצורך גופה וכו', משמע כהמגן אברהם, דהא זה אינו מקרי לצורך גופה. אחר כך מצאתי בספר בית מאיר שגם הוא מתמיה על המגן אברהם כדברינו, דמרבנו ירוחם לא מוכח דין זה:

25. רבי עקיבא איגר מסכת שבת דף קמב עמוד א
אולם מה שאני מסתפק דלא מצינו מפורש להיתר רק היכי דא"א לנער, דיופסד היתר בניעור כההיא דכלכלה מליאה פירות רטובים, אבל היכי דהפסידה בניעור לדבר איסור כמו ב"ד דיכול לנער וליקח הטבעות ולהניח המעות מפוזר במקום שנער, והחששא רק שיופסד המעות, בזה במה שמטלטל בלא ניעור הוי טלטול בשביל דבר איסור, או דנימא דבכל גוונא שיהיה הפסדו בניעור לא חייבו חכמים לנערו... ולדינא כיון דבהגהת אשר"י מפורש לאיסור ודברי שו"ת הרשב"א הנ"ל מודים ג"כ לזה וגם דברי התוס' פרק כל כתבי הנ"ל, שומעין להם להחמיר כיון דלא מצינו מפורש בפוסקים להתיר כנלענ"ד בעזה"י

טלטול בגופו

26. משנה מסכת שבת פרק כ משנה ה
הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו אלא מנענעו בגופו. ואם היה מאכל בהמה או שהיה עליו כר או סדין מנענעו בידו

27. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמא עמוד א
גמרא. אמר רב נחמן: האי פוגלא, מלמעלה למטה - שרי, מלמטה למעלה - אסיר. אמר רב אדא בר אבא, אמרי בי רב: תנינא דלא כרב נחמן: הקש שעל גבי המטה - לא ינענעו בידו, אבל מנענעו בגופו. ואם היה מאכל בהמה, או שהיה עליו כר או סדין - מנענעו בידו. שמע מינה: טלטול מן הצד - לא שמייה טלטול, שמע מינה

28. לפי הבעל המאור - אין בעיה. פוסקים שטלטול מן הצד לגמרי מותר - עיין לעיל

29. מלחמת ה' מסכת שבת דף כ עמוד ב
מה שאמר בעל המאור ז"ל שהכל נקרא טלטול מן הצד מי אינו יודע כן הלא גם כל המוקצה נקרא מוקצה ויש מוקצה מחמת מיאוס ויש מוקצה מחמת איסור ויש מוקצה מחמת חסרון כיס ויש מוקצה מחמת שהיא מקצה מדעתו ויש שאין דעתו עליו כלל כגון גרוגרות וצמוקים ויש שאינו מוקצה כל כך ויש מוקצה מחמת מצוה ומהן יש מותר ויש אסור אף אתה אל תתמה בזה שאע"פ שהכל נקרא טלטול מן הצד יש אסור ויש מותר...
שאני טלטול לתשמיש הצריך נענוע הקש

30. מורנו

מהי כוונת הרמב"ן? לכאורה ניתן להציע שתי אפשרויות בהבנת דבריו - א. מותר לטלטל את הקש בגופו מכיוון שיש לו צורך להשתמש במקום הקש לדבר המותר, בדומה לדברי הפרי מגדים שלמדנו לעיל. אף הר"ן, שהיה מתלמידי בית מדרשו של הרמב"ן, הדגיש שישנם שני סוגי טלטול מן הצד, ונראה שזיהה את שני הסוגים בדומה לחילוק שלמדנו לעיל

31. הר"ן על הר"ף מסכת שבת דף כ עמוד ב

תרי גווני טלטול מן הצד ניהו דכל שעיקר טלטולו משום דבר המותר, ודבר המותר הוא שמטלטל, אלא שאי אפשר לו לטלטל אותו דבר המותר אלא אם כן יטלטל עמו דבר האסור בטלטול מן הצד, בכי האי גוונא שרי. והיינו ההיא דפגה שטמנה בתבן ... ותנן נמי בפרק נוטל [דף קמב ב] האבן שעל פי חבית מטה על צדה והיא נופלת מעות שעל הכר מנער את הכר והן נופלות. אבל כשעיקר טלטולו בשביל דבר האסור, אף על פי שמטלטל אותו מן הצד .... אסור ... וההיא נמי דתנן בפ' [תולין] [דף קמא א] הקש שעל גבי המטה לא ינענעו בידו אבל

מנענעו בגופו, היינו טעמא נמי, לפי שאינו מטלטל את הקש מפני שצריך לו, אלא מפני שהוא צריך למטה, ואי אפשר לו בלא טלטול הקש. ומשום הכי כיון דלא מטלטל ליה בהדיא אלא כלאחר יד – שרי

32. חזון איש אורח חיים סימן מז אות יב

אין שכיבה על הקש שם טלטול הקש, אלא שם תשמיש השכיבה. הלכך, אף אם כוונת השוכב לנער את הקש – מותר, שהוא דבר נמשך מפעולת השכיבה, מה שאין כן בטלטול מת במיטה, דבאמת יש כאן טלטול שניהם, ולא יזהר מהן שמתכוון מתייחס אליו עיקר הטלטול. וכן משמע בלשון הרמב"ן במלחמות "דשאני טלטול לתשמיש הצריך נענוע הקש"

33. רא"ש מסכת שבת פרק ג סימן יט

והקשה על זה ה"ר יונה מהא דתנן לקמן בפרק תולין (דף קמא א) הקש שעל המטה לא ינענענו בידו, אבל מנענעו בגופו, ודייקי מיניה בי רב דטלטול מן הצד לאו שמיה טלטול, והתם לצורך הקש שהוא מוקצה הוא מטלטל! ולא קשה, דהתם אף טלטול אין כאן, כמו פגה וחררה ופוגלא שהוא מטלטל בידו ואגבן מטלטלין דבר אסור, אבל בקש אינו מטלטל אלא בגופו כלאחר יד, הלכך, אף על גב דלקש שהוא מוקצה הוא צריך, מדמה ליה לטלטול מן הצד, שהוא צורך לדבר המותר

34. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיא סעיף ח

טלטול בגופו אפילו לצורך דבר האסור, מותר. הילכך קש שעל המטה, דסתמו מוקצה להסקה, מנענעו בגופו

35. הגהת הרמ"א על דברי השולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ג

מותר לטלטל דבר מוקצה ע"י נפוח, דלא הוי טלטול אלא כלאחר יד, ולא מיקרי טלטול

36. משנה ברורה סימן שח ס"ק יג

לפי זה אם מונח איזה דבר מוקצה על הארץ, מותר לדחפו ברגליו כדי שלא יבוא להפסד

37. חזון איש אורח חיים סימן מז אות יג

לפי האמור אין היתר כלל לטלטל מוקצה בדחיפת הרגל לצורך המוקצה ... ודלא כמשנ"ב

38. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יד

וטעמא דמלתא נראה דכיון שאיסור מוקצה הוא גזירה אטו הוצאה, לכן כל שמטלטל בגופו וכלאחר יד, כיון דבכי האי גוונא בהוצאה פטור מחטאת, מפני שאין דרך הוצאה בכך, הוא הדין נמי דלא גזרו בכי ה"ג איסור מוקצה, ואין הכי נמי דאם מטלטל ברגליו מוקצה כזה שרגלים לטלטל ברגל, דאין זה קרוי מן הצד רק טלטול גמור

39. שמירת שבת כהלכתה (מהדורה תשל"ט) פרק כב סעיף לד

מותר לטלטל דבר מוקצה שלא כדרך שמטלטלין אותו בימות החול, כגון על ידי נשיפה או דחיפה ברגל או במרפק, וכן באחורי ידיו או באצילי ידיו, והוא הנקרא בשם "טלטול בגופו" או "טלטול כלאחר יד". טלטול זה מותר אפילו כשמטלטלו לצורך הדבר המוקצה עצמו, כגון מטבע כסף שמצאו ברחוב, שמותר לדחפו ברגל על מנת להסתירו כדי לזכות בו אחר השבת (אם יש עירוב במקום

40. שם הערה עז

עייני תוספת שבת בהקדמתו לסימן שח, שדבר שרגלים תמיד לטלטלו ביד אחת והוא נוטלו בשתי ידיים – גם זה בכלל טלטול מן הצד. וכל שכן כשמטלטלים שני בני אדם, וכל אחד היה יכול לקחתו לבדו

41. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן רעו

(ואף שיתבאר שם שכל טלטול מן הצד שהוא על ידי גופו שלא בידיו יכול לטלטלו אפילו לצורך המוקצה ושאר טלטול מן הצד שהיה על ידי דבר אחר שבידיו אין היתר אלא כשמטלטלו לצורך מקומו אבל לא כשצריך להשתמש בגוף המוקצה ואם כן זה הנר אם יטלטלנו על ידי דבר אחר שבידיו לא יוכל לטלטלו כדי ליהנות מאורו כאן במקום שמביאו וגם א"א כלל להביאו על ידי הטלטול מן הצד של דבר אחר שבידיו ואם יטלטלנו על ידי גופו כגון באחורי ידיו או בין אצילי ידיו וכיוצא בזה יכול לטלטלו אף בשביל שלא יגנב אעפ"כ אין להתיר לומר לנכרי שיצניענו לפי שאותם המתירים טלטול כדרכו על ידי נכרי כשיש היתר לישראל מן הצד הם סוברים שאף על ידי גופו אין היתר לטלטל לצורך המוקצה עצמו אלא כדי להשתמש בגוף המוקצה או מפני שצריך למקומו ואין להקל יותר ממה שהם עצמם מקילים)

42. שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן שח סעיף טו

כל מוקצה אינו אסור אלא לטלטלו כדרכו בחול דהיינו בידיו אבל מותר לטלטלו בגופו כמו שיתבאר בסי' שי"א וזהו נקרא טלטול כלאחר יד שהוא בשינוי מדרך החול ולכן מותר לטלטל מוקצה ברגליו לפנותו לכאן ולכאן דרך הילוכו לצורך מקומו או אפילו לצורך המוקצה עצמו כדי להצניעו (עייני סי' שי"א) ואין צריך לומר שמותר לטלטל מוקצה ע"י נפוח שאין לך טלטול כלאחר יד גדול מזה:

43. מנחת שלמה סימן יד אות ב'

טלטול כלאחר יד דינו כטלטול בגופו

44. ספר הלכות מוקצה פרק ג הערה 14

ועיני שם עוד במגילת ספר שהמשיך בזה"ל יש להזכיר כן גם ממה שמבאר בגמרא שבת קיב. דסנדל שנפסקה הרצועה שלו בטל הוא מתורת כלי ואסור לטלטלו אף שהטלטול הוא ע"י שכוך עליו גמי לח ומטלטלו ברגלו ועל כרחיך משום שסנדל דרכו בכך ולכן אסור. ויש לדחות דברשי" שם ד"ה שבקיה משמע שהאיסור משום דצריך גם לטלטלו בידו עכ"ל. אמנם עיני בשלחן ערוך הרב בסימן שח סמ"ד דזה שאסור לכרוך גמי ולטלטל הסנדל הוא מטעם חשש קשר ולא מטעם מוקצה.